

ből kitörülni, de minthogy ez sem neki, sem senkinek nem sikerülhet, aztán énekli őt, a kit nem lehet elfeledetté tenni. Így akar vele egyenlő rangba jutni vagy talán akarja őt felülmulni. Avagy Homér nem sokkal nagyobb-é, mint Achilles?

Végre Dumas azt a kérdést téve fel, hogy mit fog tartani a jövő Hugó Victor munkáiról, ezeket mondotta: „Mi fog történni e rengeteg, sajtósággal, fárasztó, össze nem illő, fényes alkotásokkal, melyek a legkeményebb, legcsillogóbb, legdrágább és legtörékenyebb anyagból vannak összeillesztve? Az a mi történik az emberi szellem minden munkájával. Az idő nem fog kivételt tenni ezekre nézve sem, éppen mint másokra; tisztelni fogja és megerősíteni, a mi azokban marandó s alább szállítani, a mi nem az.“

Levelém már is hosszúra nyúlt s nem akarom azt tovább folytatni. De a mit irtam és idéztem, úgy hiszem bőségesen elégséges arra, hogy fogalmat adjon az akadémia ez üléséről, és hogy mutassa, hogy a Hugo Victor iránti elvakult bálványozás megszűnt. Most kezdik őt komolyan vizsgálni, megítélni s következőleg nem csudálni benne, csak a mi csudálatra méltó. Bármily számosak legyenek is a porlandó részek, s bármennyit vigyen is el a szél Hugo Victor munkáiból, még mindig marad mégis mit csudálni.

CHARRUAUD.

II.

ANGOLORSZÁGI LEVÉL.

Belfast, 1887. jun.

Nem lehet kifejezni, minő mély részvét és rokonszenv ébredt fel bennünk, midőn a toroczkóiakat ért szerencsétlenséget olvastuk. Mi úgy éreztük ezt a csapást, mintha épp minket talált volna. Részemről sohasem fogom elfeledni azt a gyönyört, melyet nekem Magyarországon tett utazásom alkalmával ez a ritka szépségű hely nyújtott, s azt a lelkes fogadtatást és vendégszeretetet, melyben ott részesültem. Tiszta és szent hitünknek szépségét és hatalmát ott oly módon láttam nyilvánulni, mely engem szokatlanul meglepett. A Brit és Külföldi Unitárius Társulat gyűlésén az elnök Nettlefold Frigyes megnyitó beszédében megemlékezvén a toroczkói szerencsétlenségről, sokan mindjárt megfoghatóbb formában óhajtottak részvételüknek kifejezést adni. S én a másnap tartott Soiree-n Chalmershez így szólottam: „Menjünk, járjuk körül a gyűlést, hadd lássuk mit gyűjthetnénk össze; Steinthal is csatlakozni fog hozzánk“. Kezünkbe fogva kalapunkat körülmentünk és mindenkitől kaptunk egy keveset. Mi-

kor két vasárnapi iskolás leánykához jöttünk, azt mondották: „Nekünk nincs pénzünk.“ „Egy krajczár sincs?“ Ekkor sugárzó arcczal két farthingot, két krajczárt adtak ezek a kicsiny teremtések, a kiknek ez volt minden pénzük. „Ezzel is bé lehet dugni egy kis lyukat, mondám én, és a szeretet, mely velük megy, jó ragaszték lesz“.

Londoni évi gyűlésünken oly nagy számmal voltak jelen, milyenre én egyáltalán nem emlékszem, a mióta e gyűléseket látogatom. A gyűlés szelleme a legemelkedettebb és legbátorítóbb volt. Sokan eljöttek azért is, hogy lássák az új Essex templomot, mely egy nagyon csinos és tágas épület s melyben az ünnepélyes isteni tisztelet és a gyűlések tartattak. Az egyházi beszédet Odgers Edwin Jakab a „Home Missionary Board“ igazgatója mondta, mely egy nagyon jeles történelmi és prófétai beszéd volt. Tartózkodom e beszéd dicséretétől, mert attól tartok, hogy nem lennék részrehajlatlan bíró. Még tanulókorunkból ismerjük egymást s mindig a legbensőbb barátságban élünk s rokonszenvvel kísértük egymás működését, habár egymáshoz nem is laktunk közel.

Magyar hangot nem hallottunk ez évi gyűlésünken, önöktől most nem jött képviselő, de Amerikából jelen volt Chadwik W. T. a brooklyni költő-bölcsele; Hollandiából Dr. Rovers, mint a németalföldi Protestanten Bond képviselője; és Japánból Takagawa marquis Tokioból, a ki unitarius s a ki angolul tartott jeles beszédében arra biztatta a társulatot, hogy állítson unitárius missiót Japánban. Ott a talaj, azt állítja, erre teljesen elé van készítve. A japáni mivelt értelmiség hajlandósággal viseltetik a kereszténység tanításai iránt, midőn azt abban a formában ajánlják neki, melyben az unitáriusok hiszik; míg a trinitárius tanok semmi viszhangot nem keltenek lelkében. Ezt az ügyet a Brit és Külf. Unitárius Társulat választmánya gondosan meghányta-vetette, s reményilem, megtalálja az alkalmas embert arra a nemes munkára, mely a messze keletről int reánk.

A Vasárnapi-Iskola társulat gyűlésén Wood József, birminghami lelkész, ki ezelőtt egy néhány évvel jött át hozzánk, a calvinista-independensektől, egy igen életrevaló új indítványt tett. Ő ugyanis azt ajánlja, hogy a vasárnapi iskolai tanítók számára nevelőintézet állíttassék, hogy rendszeres oktatást nyerjenek az ő foglalkozásukra és állásuk felelősségére nézve. Nálunk a vasárnapi iskola, sok helyen az egyház veteményes kertje. Irlandban másképp van, (valamint úgy hiszem önöknél is), itt a vasárnapi isk. tanulók a gyülekezet tagjainak a gyermekei. De Angliában a vasárnapi iskolák tanulói na-

gyobbrészt oly szülők gyermekei, kik semmiféle egyházzal sincsenek összeköttetésben, úgy, hogy a mi munkánk ott a mi elveink és hitünk megismertetésére nézve, valódi missziói munka. Wood úgy véli, a mint közülünk sokan, hogy rendszeresebben és gondosabban kellene ezt a munkát folytatni, mint eddig történt. A mi hibánk, hogy ha elveinket nem elég igyekezettel plántáljuk a növekvő nemzedék lelkébe.

Londonban nagyszerű ünnepélyt tartottak a mi kitünő és szeretett királynénk tiszteletére, ki éppen 50 éve, hogy uralkodik.

Mi Írlandban úgy gondolkozunk, hogy minket is többször meglátogathatott volna, épp mint birodalma más részeit. Írland, én azt hiszem, éppen oly loyális lenne, mint Scotland, ha Victoria gyakrabban lett volna közöttünk.

Bármik legyenek politikai nézeteink, mi szeretjük és csodáljuk az ő személyét. Ő vallásos nő és magas erkölcsöt széleskörű szabadelvűséggel egyesít. Mint két egyháznak a feje, melyek egymástól különböznek mind tanra, mind politikára, ő éppen oly készséggel járadkozott és vett urvacsorát Scótia presbyterianus imaházaiban, mint Anglia püspökegyházi székesegyházaiban. És ő az első a mi uralkodóink közül, ki dissidens lelkészt hívott a windsori kastélyba istenitiszteletet teljesíteni, melyen ő személyesen jelen volt. Sőt nemcsak ez. Mindjárt uralkodása kezdetén történt, hogy egy angol unitarius lelkésznek, dr. Lant Carpenternek megengedte, hogy „A Harmony of the Gospels“ czimű művét neki ajánlja; s most legujabban elfogadta Channing művei legujabb kiadásának egy példányát. Tudva van, hogy ő Channinget olvasta és csodálattal van eltelve iránta. Az ő barátsága oly emberekkel, milyen a néhai Stanley esperes, mutatja, hogy vallásos gondolkodása milyen irányu. A nem régen elhalt Alice leánya, egy időben levelezésben volt a mi lelkes vezérünkkel, Spears Róberttel, a kitől halottam, hogy a herczegnő teljesen unitarius nézeteket vallott.

Spears Robertről levén szó, ő betegsége miatt nem lehetett jelen gyüleseinken. Megerőltette magát, annyi munkát vevén vállalaira, a mi három embernek is elég lenne. Mint a Christian Life szerkesztője, egy londoni gyülekezetnek lelkésze, a Channing Schoolnak igazgatója és misszió-szervező az egész országon keresztül, oly buzgalommal és erélylyel szolgálta ügyünket, milyennel senki közülünk. Ő bajosan tud egy perczre is munka nélkül lenni, de remélem, hogy most kipihen magát, mert az ő életénél alig lehet értékesebb reánk nézve. Én a mult héten érkeztem Londonból haza s most készü-

lők az „Irish Nonsubscribing Presbyterianus“ társulat évi gyűlésére, mint annak titkára. S levelemet most e miatt rövidítenem is kell.

Az *Encyclopaedia Britannica* legutóbbi kötetében megjelent Socin Laeliusról és Faustusról irt tanulmányom. Én nem egészen egyezem a szerkesztői megjegyzéssel, a socinianismusnak a magyar unitárismusra való, Blandrata útján lett befolyását illetőleg. Blandrata különös szándékkal, megpróbálta Socinust felhasználni, de Blandrata hitnézeteinek kifejezései inkább arianusok, mint socinianusok. Később Socinus befolyást gyakorolt az erdélyi ügyekre Radetzky püspök által, de tudva van, hogy az ő közbelépését akkor sem vették szivesebben, mint korábban. És ez figyelembe veendő; az unitárius nevet és azt a politikát, hogy egy egyház ezen a néven tartassék fenn, nem lehet Socinusra vinni vissza, kinek politikája egészen különböző volt. (Mi ezt nem is mondtuk. Szerk.) A lengyel egyházak, még a száműzetés ideje alatt sem fogadták el önként soha az unitárius nevet; az önk egyházának a dicsősége, hogy e nevet létrehozta és ahhoz állandóan ragaszkodott. Az Isten segélje, hogy tarthassák meg azt sokáig a hit és szabadság mindinkább növekvő dicsőségében!

GORDON SÁNDOR.

EGYHÁZI ÉLET.

I.

LEVÉL BUDAPESTRŐL.

BUDAPEST, 1887. ápril.

Tisztelt Szerkesztőség!

Budapesti unitárius egyházközségünkben f. é. mártius 6-án tartottuk meg az évi közgyűlést, mikor is a felolvasott gondnoki és lelkészi jelentések örömmel és lelkesültséggel fogadtattak. Mártius 29-én pedig abban a szerencsében részesültünk, hogy szeretett főpásztorunk, mélt. és főtisztelendő Ferencz József kir. tanácsos ur püspöki vizsgálatot tartván: egyházközségünk újabb haladása, erősbulése és fejlődése, az abban tapasztalt mintaszerű rend és buzgó működés felett teljes megelégedésének, őszinte örömének és elismerő méltánylásának meleg és lelkesítő szavakban adott kifejezést. E két nevezetes mozzanat kedvező alkalmul s indító okul szolgál arra, hogy egyházközségünknek az elmúlt két év folyamán kifejtett működéséről, erkölcsi és anyagi haladásáról és gyarapodásáról — az évi jelentések és a vizsgálati jegyzőkönyv alapján — az érdeklődők számára, lehetőleg rövid tudósítást irjak és közöljek. Teszem pedig ezt a következőkben:

Istentiszteleteink kitartó buzgalommal látogattanak. Kivált ünnepeken valóban szép számban szoktak jelen lenni. Így pl. a közelmúlt husvét ünnepén 70-en vettünk urvacsorát s ezeken kívül még mintegy 60—70 hallgató lehetett.

Két év alatt a n y a k ö n y v e z t e t e t t: keresztelés 27; esketés 39; halálozás 12. A keresztelesek nagy része vidéken s más lelkész által végeztetett, s elismeréssel emlitem, hogy a kereszteleseket a róm. kath. lelkészek is rendesen átírják. Az esketések közül egynehányat vidéken végeztem; így egyet Sopronban az e célra készséggel átengedett evang. nagy templomban mintegy 7—800 hallgató előtt; egyet Assa-Kürthön szintén az evang. templomban s egyet-egyét Zomborban és Kassán fényes családi körben. A helyi lakosok mindenütt szép elismeréssel irtak az első magyar unitárius esketési szertartásról.

Lelkészi látogatásokat tettem, az emlitett helyeken kivül, még Szabadkán, Szegeden, Szekiczón és Pozsonyban.

A lelkek száma két év alatt 146 tal gyarapodott. Az ala-